

היינוען הלקר

מכיר את שיטותיהם ואת אגונתם.
 ● היא היה מסוכסך עם בן-גוריון, וממילא לא יכול היה להפריע לדה-בן-גוריוניזציה.
 ● הוא חדל מלהיות בעל תפיסה מקצועית-שרותית צרה, יכול היה להפוך איש מדיני, כפי שדורש התפקיד.
אולם לוי אשכול לא יכול היה להחליט. הוא ידע כי מינוי הראל ירננו את בן-גוריון — ובאותם הימים לא רצה אשכול להרננו את קורמו.

כך, אחרי לבטים, הוכנס העניין למקרה. השרותים נשארו ללא פיקוח דמוקרטי תקין.
 ★ ★ ★
פעמים-שלוש חזר אשכול לדון במינוי הראל, ובכל פעם נקט בשיטתו המקובלת: לדחות. הוא גם לא מינה כל אדם אחר לתפקיד הדרוש.
 לבסוף, אחרי לבטים ללא-ספור, זמן קצר לפני הבחירות, החליט אשכול לעשות את הצעד. רפ"י התפלגה ממפא"י, ואשכול הרגיש בצורך בפיקוח דמוקרטי על השרותים. הוא מינה את הראל.

קדמה למינוי הידברות ברורה. נקבע כי סמכויות הראל יהיו בהתאם להמלצות ועדת ידו-שרף. כלומר: לפקח על כל מעשיו שרותיים הביון.

מובן מאליו שהיה על אשכול להודיע על כך מראש לכל הנוגעים בדבר. אבל כבר למחרת היום נסתבר שלא עשה זאת. הוא פחד מהתנגשות, ודחה את העניין, כרגיל. התוצאות לא איחרו לבוא.

אדם מרכזי במנגנון המדינה התנגד בפירוש למינוי הראל לתפקיד זה. אדם זה יכול היה לסכל את כל פעולתו. **כך, שבועיים אחרי המינוי, כבר ידע הראל כי ניתנו לו הסמכויות-שואו, וכי נתמנה לתפקיד הסדר כל תוכן.**

כבר אז רמז על רצונו להתפטר. אבל הימים היו ימי בחירות, הראל לא היה מעוניין לתת חומר-דלק למכונת התעמולה של רפ"י השנואה עליו. הוא דחה את ההכרעה. הוא דחה אותה שוב ושוב. הבחירות עברו. לוי אשכול היה חולה. לאחר מכן היה עסוק בהרכבת ממשלה. לאחר מכן היה עסוק בעניינים אחרים.

בכל אותה תקופה, לא היתה לאיסר הראל הנגיעה הקלושה ביותר לתפקיד שהוטל עליו: לפקח על שרותי-הבטחון. **כמילים אחרות: בכל אותה תקופה לא היתה קיימת שום שיטה של פיקוח סדיר על שרותי-הבטחון. ראשיה-ממשלה לא עמד כאחת מהתחייבויותיו החשובות ביותר.**

★ ★ ★

זהו המצב גם כרגע זה. אין פיקוח תקין. המלצות ידו-שרף לא קוימו.

"ה'ועץ' התפטר — ושום אדם אחר לא בא במקומו. גם אין מועמד לתפקיד זה. לא יכול כלל להיות כזה, כל עוד אותה אישיות מרכזית במנגנון המדינה מתנגדת לרעיון כולו — וכל עוד לוי אשכול, ראש-הממשלה, חושש מלהשתמש בסמכותו הממלכתית הדמוקרטית כדי להתגבר על התנגדות זו.

יש לפרשה זו צד אישי: ההתנגשות הגוברת בין שני אישים שונים באופן קיצוני, כמו אשכול והראל. חסידי הראל אומרים: "כאשר הוא מחליט, הוא מחליט. כאשר הוא מבטיח, הוא מקיים. אין הוא חוזר בו, ואין הוא מפר את דיברתו."

הרמז הברור: אשכול נוהג בשיטה אחרת. הוא הבטיח לפחות חמש פעמים שנות להראל למסור לו את הסמכויות שהובטחו לו בעת המינוי, להתגבר על ההתנגדות, ואף להסיק את המסקנות במיקרה הצורך.

כל ההבטחות לא קוימו — והיו כלא היו.

★ ★ ★

הו הצד האישי. אך חשוב ממנו הצד הציבורי: לא יתכן כי בישראל של 1966 ישרור מצב כמו בימים הגרועים ביותר של המישטר הבן-גוריוני, מצב של חוסר כל פיקוח דמוקרטי תקין וסדר על שרותים חשובים אלה. אין ספק — ואנחנו נאמר זאת בפה מלא — שחל שיפור רב מאד בנהלי אותם שרותים, מאז הפגיעות החמורות (המשך בעמוד 10)

זה הסיק את המסקנות (בצורה שאינה רגילה בישראל, וזה צריך להיאמר לזכותו).

אך כרגע שהלך הראל, איי אפשר היה למלא את מקומו.

אפשר היה למצוא ראש חדש למוסד, אך שום אדם לא יכול היה, לדעת בן-גוריון, למלא תפקיד זה ולהיות באותה שעה גם יועצו.

לכן מינה בן-גוריון ועדה מיוחדת, מורכבת מרבי-אלוף יגאל ידן וזאף שרף, שתציע אירגון חדש של שטח זה כולו. **ועדה זו הציעה, בצורה חד-משמעית, שיש צורך חיוני במינוי יועץ מיוחד לראשי הממשלה, שיפקח על פעולות שרותי-הבטחון.** כלומר: היא קיבלה את תביעתו היסודית, שיש צורך בשיטה קבועה של פיקוח דמוקרטי על שרותי-הבטחון. היא קבעה שהשיטה הנאותה היא במינוי אדם שימונה על ידי ראש-הממשלה, כחלק מן המישל האזרחי, ושיפקח על מעשיו השרותיים, יתן את דעתו על תוצאות מחקרם, ויצור איוון בין הצד הבטחוני-מקצועי לבין הצד האזרחי.

★ ★ ★

ב'ינתיים התפטר בן-גוריון, וההמלצות כבר הוגשו על-ידי הוועדה ליורשו, לוי אשכול.

כמעט באופן אוטומטי צצה מועמדותו של איסר הראל לתפקיד המוצע.

היו לו כמה תכונות, שנראו ללוי אשכול: ● הוא מומחה מאין כמוהו לשרותי-הבטחון של ישראל,

לא תארתי לי שאי-פעם יבוא יום בו אשב לכתוב מאמר להגנת איסר הראל.

במשך שנים ארוכות עמד כל קיומנו בסימן המלחמה ב"איסר הקטן", אדם שאת עצם שמו הזכרנו או רק בלחש.

בימים ההם, כשאסר היה להזכיר את ראשיה-התיבות שיוזבת, המצאנו את המונח "מנגנון החושך".

או, כשהפצצות התפוצצו במשרדנו, כשהיה מעקב אחרי כל שיחה טלפונית שלנו, כאשר חששנו לקיומנו הפיסי, ניהלנו מאבק עקשני על עקרונות מסוימים בשטח הבטחון. היריב שלנו בה"א הידיעה היה אז: **איסר הראל, הממונה על שרותי הבטחון, ראש המוסד המרכזי לבטחון ומודיעין.**

אולם מוריס דרכי ההשגחה, וגם השגחת הש"ב. היום, כשאנחנו לוחמים על אותם עקרונות עצמם, ללא סטייה קטנה שבקטנה ימינה או שמאלה, אנו מוצאים שבחית שלנו נמצא תעה: **איסר הראל.**

★ ★ ★

אזלי כדאי לחזור ולפרט את העקרונות — אותם הצגנו בפני המדינה עוד כאשר הכניש דויד בן-גוריון את עצם קיומו של מנגנון-החושך, כאשר כמעט כל תושבי ישראל סברו שאנחנו בעלי דמיון חולני, משימצים מקצועיים וכזנבים מסוכנים.

גם אז לא אמרנו: אין בכלל צורך בשרותי-בטחון. **אמרנו: מדינה מודרנית אינה יכולה לזוותר, למרכה הצעה, על מנגנון יעיר של ביון, ועל שרות יעיר של ריגול נגדי.**

שרותים אלה צריכים להיות, כטבע כרייתם, סודיים. אולם מישטר דמוקרטי אינו יכול לסבול בשום פנים שרותים חשאיים, שאינם פועלים במסגרת החוק, שאין עליהם פיקוח דמוקרטי כלשהו, המופעלים לשם אינטרסים אישיים ומפלגתיים של השליטים.

לא הש"ב צריך לשלוט במדינה. המדינה צריכה לשלוט בש"ב.

לצורך זה גיבשנו, עוד לפני 12 שנה, את העקרונות הבאים:

- יש להכיר רשמית בקיומם של שרותי-הבטחון, ולהתקין חוק שיסדיר את הפעלתם (בדומה לפקודת-המשטרה, המגדירה את סמכויות המשטרה).
- שרותים אלה צריכים להיות סודיים — אך יש לפרטם את שם העומד בראשם.
- אסור שתהיה במדינה בולשת פוליטית.
- צריכה להיות מסגרת ברורה של פיקוח דמוקרטי על פעולות שרותי הבטחון.

מכל התביעות האלה, התגשמה רק אחת: אחרי חטיפת אייכמן פירסמה ממשלת בן-גוריון הודעה רשמית על קיום שרותי-הביון שלה (והם: המוסד המרכזי לבטחון ומודיעין, שרות הבטחון הכללי, אגף המודיעין של צה"ל, מחלקת החקר של משרד-החוק, המחלקה לתפקידים מיוחדים של המשטרה). אולם עד היום לא פורסם מי עומד בראשם — אם כי זהו סוד גלוי.

לא נחקק חוק להפעלתם. הוצעה רק הצעה להסדר האזונה. ובעיקר: לא נקבעה שום שיטה להטלת פיקוח אזרחי דמוקרטי על שרותים אלה.

זהו, למעשה, הרקע לפרשת איסר הראל — שהתפוצצה השבוע כאשר קיבל ראשיה-הממשלה את התפטרותו.

★ ★ ★

ל עוד כיהן איסר הראל כממונה על שרותי הבטחון, הוא תפס עמדה מיוחדת-במינה במישטר הבן-גוריוני.

הוא לא היה רק ראש המוסד. הוא היה, למעשה, מקפח ראשי על כל שרותי-הבטחון. הוא היה גם יועצו המיוחד של בן-גוריון לכל ענייני הביון. הוא שותף בכל ההתייעצויות הנוגעות לשטח זה, ובשטח זה לא שעה בן-גוריון לעצת איש מלבדו.

כרגע שהתערער מעמדו זה, התפטר הראל. היה זה בשיא פרשת המדענים הגרמניים. בן-גוריון, בהשפעת פרסי, סירב בפעם הראשונה לקבל את עצת הראל.

איסר הראל: שתהיה ביקורת